

A figyelem,

mely a kritika részéről az 1972. szeptemberrel szemben megnyilvánul – túl azon, hogy az Oravecz-életmű viszonylag lassú gyarapodása önmagában is mindig alkalom, esemény, ünnep (?) számba megy – a kötet novumjellegének szól, a feltételezett pályamódosulásnak, a korábbi három kötet, kivált az időben hozzá legközelebb álló **A hopik** könyvének gondolkodásmódjával való szakításnak. Elég Radnóti Sándor tanulmányára hivatkoznunk.

Valóban. A Hopikönyv kozmoszteremtő, a kozmosz (a „szép rend”) szerkezetébe betekintést engedő, nagy tér- és időkoordinátákkal jellemzett világa után szemetszűrőn szűk és behatárolt az, amit a legfrissebb kötet nyújtani tud: a személyes túllépésre, egy autonóm, *rendezett* hely (a nekünk való hely), Oraibi megalapítására tett kísérlet helyett kudarcízű, keserű tapasztalatot.

Legkevésbé Oraibit illetően. Oraveczet ez alkalommal egy élettörténet köti le, a sajátja. Az általa korábban feltett (s megválaszolt vagy megválaszolatlanul hagyott) kérdések – a létről, lét és beszéd viszonyáról, a létezés díszleteiről – kivonultak, s e kivonulással a kötetben keletkező űrt az egzisztencia kizárólagossága tölti be. Pontosabban az, ahogy a létezés botrányai, elkövetett és elszenvedett kurvaságok, bűnök és bocsánatok történetté, a személy történetévé kerekednek. Ha van történet egyáltalán. Ha nem csak állapot van, az életenergiák elfojtása van, az elmúlás (remélt) nyugalma való készülődés van. Ha nem csak a tegnappan, mely mintha ma lenne.

Az 1972. szeptember az idő megállásának dokumentuma.

Ráhangelődés

leginkább, a beszédmód, a beszélő helyének kijelölése a mottó. Ott, a Hopikönyvben („Én nem szólok ennen számmal Szólok Isten szája által”) a beszéd idegenszerű hermetikussága – úgyis, mint leplezett, elidegenítő gesztus –, a krónikás anonimitása, távolságtartása, az ábrázolt önmazonossága, univerzálitása (és/de nemritkán tautológiája), időnkívüliség s felettiség, aranykorképzet, jelennek és jövőnek szimbiózisa: a lesz van;

itt („valami tegnap, mely mintha ma lenne”) szigorú személyesség, az általánostól való következetes elhatárolódás, emlékek fölbontása, jelennek és múltnak szimbíozisa: a volt van.

Ott a szóval történő teremtés aktusa; itt a múltnak való kiszolgáltatottság állapota: túl lenni, de mégis benne. Oravecz Imre a Hopikönyv ontologikus eposzi jellegéből egy személyesebb, sors- és életszerűbb műfaj irányába lépett el: a regény felé.

Az 1972. szeptember a jelen elvesztéséről szóló líriko-regény.

A zavar

ebből a kevert műfajiságból származik. Mert bár a Hopikönyv textúrára szorosan figyelő olvasót már ott is a névtelenségbe burkolózás póza mögötti indulat ütötte meg, a megszólalni nem akarásnak feszülő lefojtott indulat, ám Oravecz igazán az 1972. szeptember darabjainak írásakor kényszerül lélegzetállító egyensúlyozásra tragikus és bagatell, az emberi kapcsolatok lehetetlenségéről szóló ontologikus tudás és azok kisstíltű mindennapisága között: az individuum önsajnálata, (= líraizálása) és a személy érvényes lelkigyakorlata között. Az egyensúly megteremtésének, a közhely elhárításának egyetlen esélye a szerzőnek önmagával szembeni kíméletlen őszinteségében, teljes önfeltárulkozá-sában van: a mazochizmus határát súroló viviszekcióban.

De ez a könyv kiváltotta zavarnak csak egyik oldala: a tárggyal szembeni. A másik (ti.: az olvasónak a könyvvel szemben) csupán részben magyarázódik azzal a ténnyel, hogy a test erotikájának, de elsősorban a lélek cédaságának itt-ott sokkoló hatású kitárulkozása, ilyen fokú egzaltációja a magyar líra hagyományától idegen. A meztelenség látványa az elegáns kívülállás biztonságát veszi el tőlünk. A szerző önmagával szembeni őszintesége az olvasónak a versekkel szembeni szemérmét kényszeríti ki, feltétlen diszkrécióját. Ebben az oktrojált fair-playben az olvasó nemcsak részes, de cinkos is.

Az 1972. szeptember a szó szoros értelmében kényelmetlen olvasmány.

A pszichologizálás

túlsúlya, a lelkizésé (sic!) – miatt, mely könnyen sodorhat az alkotáslélektan bizonytalan talajára, de talán szerzőt sem, olvasót sem annyira, mint a Hopikönyv előszavának egy mondatából elinduló, A hopik

könyvének és az 1972. szeptemberének észjárását párhuzamba állító (általítani kívánó) értelmezőt.

Abban a mondatban egy közelebbről meg nem határozott magánéleti válság kellős közepéről esik szó. A felelet érdekel bennünket, az a felelet, melyet Oravecz arra a (saját magának esetleg feltett) kérdésre ad: lehet-e (hogyan?) a végképp nem illőről írni, amiről azonban mégis kell. Ez a (saját magának esetleg feltett) kérdés mű és (magán)élet viszonyára kérdez rá. Bár a Hopikönyvben mintha a mű rendelődne alá az életnek, s itt az élet a műnek, mindkét kötet világértésébe visszacsempésződik valami, valami a költészet arkhéjából. Ott, Oraibi megalapításának, a világ (újra)rendezésének igénye a megnevezés, itt a gyógyulás/gyógyítás igénye a kimondás ereje által. A legújabb magyar lírában ennek a négykötetnyi életműnek kitüntetettséget a költészet archaikus megnevező-teremtő illetve kimondó-gyógyító funkcióit újjá-élesztő magatartása magyarázza.

Az 1972. szeptember gyógyító könyv.

A konfesszió

miatt is. Gyónást gyónássá az erősen fogadás és/vagy a semmit el nem hallgató őszinteség tesz. (Mellesleg regénnyé is, ha elfogadjuk, hogy a világirodalom első, modern regénye a *Confessiones*.) Konfesszió körülbelül annyit jelent, mint „befelé megnyílás”, mélyreásás, kitárulkozás, de kutatás is: öt vagy tíz év légszomjának, fuldoklásának, egy válságnak és kihatásainak, a jelenlevő (nem múlt) tegnap nyomonkövetését, a hogyan volt a la recherche-t, moralizálás, általánosítás, ítéletmondás nélkül, sorszerűen, a sorssal szembenézőn és azt magára vevőn. A megcsalt férj szármalmas szerepébe nem esve, hitelesen, következetes szigorral, a felmentés gesztusát jelentő legkisebb jelzést se mutatva az olvasó felé. Végsősoron olyan elemezhetetlen esztétikai minőséget hozva létre, mely aktualitásával és érvényes egyediségével éppúgy jellemezhető, mint a sámánosságtól a performance-ig (s tovább) húzódó, nem a stilizált irodalom hagyományából való részkerésével.

Az 1972. szeptember a nagy konfesszionális művek sorába tartozik.

SZÁNTÓ ISTVÁN